

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук,
професора Сафонова Ю. М. на дисертаційну роботу

Мельникова Олександра Валерійовича «Регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України», представлену до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 26.853.01 ДНУ «Академія фінансового управління» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Наприкінці минулого століття в економіках провідних країн сформувалася нова система пріоритетності використання ресурсів, де перевагу все більше надавали нелімітованим ресурсам (інформації та знанням), що було спричинено не лише їх невичерпністю, а й можливістю завдяки їм більш ефективно використовувати лімітовані ресурси, тобто землю, воду, корисні копалини та зменшити шкідливий вплив їх на навколишнє середовище. Багато хто розглядає сьогодні інформацію як нелімітований ресурс — складову навколишнього середовища, що безпосередньо оточує кожну людину. Кожен із нас безпосередньо сприймає цю інформацію, переосмислює та використовує також й для забезпечення своєї життєздатності. Знання ж набули нового значення, вони трактуються не лише в межах певної комерційної структури для отримання нею надприбутку, а як засіб створення високих технологій для забезпечення інноваційного курсу розвитку на глобальному рівні в умовах обмеження природних ресурсів — як єдиний шлях цивілізаційного розвитку. Важливо, що інформація і знання все більше сприймаються не лише як новітні ресурси розвитку людського суспільства, але й складові певної сфери — інформаційної, що впливає на кожну особу, змінюючи традиційні межі та принципи суспільних відносин, а відтак потребують наукового аналізу для вироблення ефективних засобів управління.

МАТ:
УПРА:
07/245
16.09 20 19

Дисертація Мельникова Олександра Валерійовича є важливим кроком в розробленні теоретико-методологічних підходів, методичних основ і практичних рекомендацій щодо регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України. Відтак, робота є актуальною і має суттєве наукове значення та вирішує поставлене наукове завдання.

Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління», зокрема за темами: «Інституціональні реформи та впровадження методів проектного управління у сфері державних фінансів» (2011, номер державної реєстрації 0111U006820), «Модернізація інституціональної структури міжнародних фінансів у контексті реалізації національних стратегій розвитку системи управління державними фінансами» (2017, номер державної реєстрації 0115U000935), «Теоретико-методологічні і науково-практичні засади нормування і стимулювання науково-дослідної праці» (2018–2020, номер державної реєстрації 0116U004759), а також з урахуванням тематичних планів Української академії друкарства та Національного авіаційного університету: «Розроблення теоретико-методологічних підходів здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки промислових підприємств» (2016–2017, номер державної реєстрації 0116U004759), «Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту в міжнародному просторі» (2018–2020, номер державної реєстрації 0118U004287), «Управління підприємством на основі бюджетування та застосування сучасних інструментів обліку, контролю та аналізу» (2009, номер державної реєстрації 0109U005445), «Розроблення систем антикризового управління на промислових підприємствах» (2009–2011, номер державної реєстрації 0109U003673), «Створення інформаційної обліково-аналітичної системи управління підприємством» (2010–2011, номер державної реєстрації 0110U000837), «Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства» (2013, номер державної реєстрації 0113U004621), «Проблеми та шляхи активізації інноваційного розвитку видавничо-поліграфічної діяльності» (2013, номер державної реєстрації 0113U005696).

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи

Ознайомлення із змістовим наповненням дисертації, автореферату та публікацій автора дозволяє зробити висновок про те, що наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності. Це аргументовано підтверджується глибоким та критичним аналізом фундаментальних наукових праць з проблем регулювання та розвитку інформаційної сфери, зокрема, вітчизняних і зарубіжних джерел щодо інституційних аспектів і механізмів державного регулювання, влучним застосуванням класичних положень теорії управління, оглядом матеріалів щодо ретроспективного розвитку та сучасного стану інформаційної сфери України, використанням широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, адекватним підбором і аналізом значного об'єму офіційного статистичного матеріалу щодо тенденцій функціонування вітчизняних виробників інформаційної продукції, успішною апробацією теоретико-прикладних розробок на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, їх дискусійним обговоренням за результатами виступів на наукових семінарах, а також впровадженням і відповідним використанням відповідними органами державної влади, закладах вищої освіти.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, розроблених у дисертації, забезпечувалася використанням адекватних поставленим завданням методів, зокрема: індукції та дедукції, порівняння і систематизації; аналізу та синтезу; непараметричні статистичні; анкетування та експертного аналізу; моделювання; прогнозування; функціонального моделювання IDEF0; багатокритеріального оцінки альтернатив; морфологічного аналізу; графічного; абстрактно-логічного.

Необхідно відзначити широке коло джерел інформаційної бази дослідження, що є узагальненням даних Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної фіскальної

служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, інформаційно-аналітичних матеріалів структур системи Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку, звітності і первинної документації підприємств-виробників інформаційної продукції, результатів соціологічних та експертних опитувань.

На підставі аналізу змісту дисертаційної роботи можемо констатувати, що висновки та рекомендації дисертації базуються на розрахунках автора, які здійснені на основі широкого кола джерел. Дисертантом на основі проведених досліджень здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення важливої наукової проблеми регулювання сталого розвитку вітчизняної інформаційної сфери. Таким чином можна зазначити, що висновки та пропозиції автора дисертації є достатньо обґрунтованими та достовірними.

3. Наукова новизна положень та висновків, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату дало змогу виокремити елементи наукової новизни у сформульованих автором положеннях дисертаційної роботи, серед яких найбільший науковий інтерес становить таке:

— обґрунтовано методологічні засади оцінювання та прогнозування рівня сталого розвитку інформаційної сфери України шляхом розрахунку відповідного індексу, що є сукупністю систематизованих часткових показників (індикаторів) щодо стану інформаційної сфери та рівнів доступності інформаційної продукції, який комплексно характеризує використання можливостей інформаційної сфери для розвитку громадян, суспільства та держави;

— розроблено теоретико-методичний підхід до управління сталим розвитком інформаційної сфери України на основі побудови узагальнюючої моделі пріоритетності взаємозв'язку і взаємовпливу стримуючих та стимулюючих факторів на розвиток інформаційної сфери із обґрунтуванням прогнозів зміни їх впливу, що дає змогу завчасно коригувати систему державного регулювання інформаційної сфери з метою найбільш повного задоволення

інформаційних потреб споживачів, ефективного використання наявних ресурсів для досягнення ключових цілей;

— сформовано теоретичний підхід до визначення сутності поняття «сталий розвиток інформаційної сфери», яке полягає у створенні відповідних умов для стійкого зростання виробництва інформаційної продукції, що здатне забезпечити інтереси теперішнього та майбутнього поколінь в задоволенні інформаційних потреб та забезпеченні інформаційної безпеки;

— розроблено комплексну функціональну модель процесу виготовлення та поширення інформаційної продукції, зміст якої визначається трактуванням інформаційної сфери як економічної системи, що уможлиблює збільшення ефективності функціонування та управління інформаційною сферою через прийняття адекватних до ситуації та взаємоузгоджених управлінських рішень для досягнення спільних інтересів.

— обґрунтовано теоретико-практичний підхід до планування та аналізу створення інформаційної продукції шляхом розроблення матриці оцінювання доцільності роботи з твором, на основі якого може бути створена інформаційна продукція, що, на відміну від існуючих, полягає в можливості здійснення якісної оцінки, відповідно до розробленої шкали, за основними критеріями у розрізі ключових функціональних площин: властивості продукції, можливості ринку, прискорення реалізації, ділової активності, що у підсумку надає можливість економічним агентам інформаційної сфери приймати обґрунтовані управлінські рішення;

— здійснено систематизацію факторів розвитку інформаційної сфери України, яка передбачає виділення та обґрунтування суті у їх складі групи стримуючих та стимулюючих, що дало змогу сформувати інституційне підґрунтя для удосконалення регулювання розвитку інформаційної сфери;

— методологічний підхід до регулювання сталого розвитку інформаційної сфери, який, на відміну від існуючих, передбачає формування комплексної системи інформаційного забезпечення прогнозування та управління суб'єктами інформаційної сфери шляхом створення структуризованої бази аналітичних даних, що в сукупності зростання ефективності управління як на національному

рівня — державними органами управління, так і кожного суб'єкта господарювання;

— запропоновано науковий підхід до управління сталим розвитком інформаційної сфери, що спирається на запропоновану методику розрахунку індексу готовності інформаційної сфери до сталого розвитку (індекс сталого розвитку інформаційної сфери) та сформовану сукупність індикаторів досягнення сталого розвитку інформаційної сфери, застосування яких забезпечує розроблення та реалізацію планів дій державних органів управління як суб'єктів інформаційної сфери;

— розкрито генезу теоретико-методологічного базису розвитку інформаційної сфери, яка сформована на перетині теоретичних підходів до процесу створення інформаційного продукту на основі різних технологій, ступеня автоматизації та продуктивності праці, формування нових технологічних укладів, зміни інформаційних потреб споживачів, що надає орієнтири та обумовлює цілеспрямованість економічного забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України;

— здійснено теоретичне узагальнення змісту інформації у системі «інформаційна сфера — сталий розвиток», що визначається роллю інформації на основних етапах формування ідеї та в концепції сталого розвитку суспільства як ресурсу розвитку, що формує теоретичний базис прогресу суспільства;

— розроблено науково-методичні засади ресурсного забезпечення діяльності економічних агентів інформаційної сфери, які дозволяють вибрати із альтернативних варіантів оптимальний, застосування якого сприяє забезпеченню сталого розвитку інформаційної сфери шляхом виробництва інформаційного продукту на основі ефективного використання фінансових, матеріальних, кадрових та інформаційних ресурсів в умовах певного підприємства;

— сформовано методичне забезпечення вибору оптимального варіанту реалізації механізму державного стимулювання сталого розвитку інформаційної сфери, який, на відміну від існуючих, враховуючи найважливіші ризики та невирішені проблеми інформаційної сфери, включає бюджетну, цінову,

податкову, фінансово-кредитну, інвестиційну системи державної підтримки сталого розвитку інформаційної сфери.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Дисертаційне дослідження представляє собою конкретний внесок в економічну науку, який полягає у концептуальному вирішенні науково-прикладної проблеми регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України.

Отримані здобувачем результати забезпечують удосконалення теоретико-методологічної основи дослідження регулювання розвитком інформаційної сфери. Сформовані практичні рекомендації дозволяють визначити пріоритетні напрями регулювання із забезпеченням необхідного рівня доступу населення до інформаційної продукції.

Практична цінність одержаних результатів полягає в доведенні наукових положень дисертації до рівня їх можливого практичного застосування в діяльності органів державного управління різних рівнів. Дисертант здійснив ґрунтовну апробацію практичних рекомендацій, що підтверджено їх впровадженням у практику діяльності Головного департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента України, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Департаменту видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства фінансів України.

Теоретичні результати дослідження використовуються в навчальному процесі Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного лісотехнічного університету України.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації належним чином відображені в авторефераті. Вони також

достатньо повно висвітлені у 82 наукових працях (з них 20 — одноосібні): 14 монографій (з них одна одноосібна); 48 статей, в яких містяться основні наукові результати (з них вісім статей у наукових фахових виданнях, що входять до наукометричних баз даних *Scopus* і *Web of Science*), 20 праць апробаційного характеру.

Загальний обсяг публікацій становить 243,05 друк. арк., з яких особисто автору належить — 83,61 друк. арк.

Кількість й обсяг публікацій відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів докторських дисертацій.

6. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам

Дисертаційна робота складається з двох томів: перший включає анотацію, вступ, п'ять розділів, висновки та список використаних джерел, другий том складають додатки.

Дисертація та автореферат оформлені згідно зі встановленими вимогами до наукових робіт поданих на здобуття наукового ступеня доктора наук. Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Автореферат дисертації розкриває основні її положення, відображає структуру та зміст роботи. Всі наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в авторефераті, детально розкриті в дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження

Відзначаючи достатньо високий науковий рівень виконаного дослідження, слід зауважити, що деякі положення дисертаційної роботи Мельникова Олександра Валерійовича мають дискусійний характер у:

— підрозділі 1.1 автор дає визначення інформаційної продукції та обґрунтовує зміст матриці вибору твору для виготовлення інформаційної продукції, спираючись, зокрема, й на рейтинг занять споживачів у вільний від основної та домашньої роботи час (табл. 1.3). Вважаємо, що потреба в інформаційній продукції не може обмежуватися вільним часом, вона безпосередньо використовується в роботі та сприяє самовдосконаленню особистості;

— підрозділі 1.2 (табл. 1.4) здобувач визначає місце та роль інформаційної сфери на основних етапах розвитку людського суспільства. Вважаємо, що потребує додаткового роз'яснення авторська позиція щодо «ролі інформаційної сфери», «основні види інформаційної продукції» та «інформаційна продукція, яка найбільш суттєвіше впливає на розвиток людського капіталу»;

- — підрозділі 3.1 автор представляє результати опрацювання офіційних статистичних даних, які характеризують основні показники діяльності підприємств виробників інформаційної продукції. Поруч з цим, доцільно було чітко визначити вплив трансформаційних процесів в національній економіці як на виробництво інформаційної продукції, так і на її споживання;

— підрозділі 3.3 здобувач визначає фактори сталого розвитку інформаційної сфери. Вважаємо, що додаткового пояснення потребує віднесення до числа стримуючого фактора «Непропорційність розвитку окремих видів інформаційної продукції», зокрема виходячи із можливої номенклатури та фактичної потреби в інформаційній продукції в Україні;

— підрозділі 4.2 автор приділяє серйозну увагу аналізу результатів акціонерної компанії «Українське видавничо-поліграфічне об'єднання». Вважаємо, що представлену інформацію доцільно було доповнити даними щодо частки інформаційної продукції, яка виготовляється на досліджуваних підприємствах, в загальному обсязі, який формує інформаційну сферу, а також обґрунтувати можливість задовольнити потреби споживачів та здатності Держкомтелерадіо виконувати функції в сфері регулювання розвитком інформаційної сфери України;

— підрозділі 5.2 додаткового пояснення вимагають сформовані автором стратегічні напрями удосконалення ресурсного забезпечення розвитку економічних агентів інформаційної сфери. В загальному погоджуючись із авторським підходом вважаємо, що отримані результати, які представлені в табл. 5.19 доцільно було обґрунтувати виходячи із фактичного обсягу ресурсного забезпечення, зокрема фінансового, які відображені в підрозділі 4.1.

Загалом, вищезазначені зауваження жодним чином не применшують наукової та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

8. Загальні висновки і оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота О. В. Мельникова на тему «Регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України», подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством, є завершеним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що характеризуються новизною та мають практичну цінність для розв'язання конкретного завдання розроблення теоретико-методологічного базису та методико-прикладних засад щодо регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України.

Дисертаційна робота виконана на належному рівні, повністю відповідає паспорту спеціальності та документам МОН України щодо докторських дисертацій (зокрема пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567), а її автор, — Мельников Олександр Валерійович, — заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор
заступник директора
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України

Ю. М. Сафонов

Підпис Юрія Миколайовича Сафорова засвідчую:
начальник відділу кадрів
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України

Г. В. Косар